

A PARTITÚRAOLVASÁS OKTATÁSÁNAK REFORMJA A PEDAGÓGIAI FŐISKOLÁN

REZESSY LASZLÓ

A reformmunkálatok során felül kell vizsgálnunk a főiskolán oktatott minden tantárgyat. Meg kell néznünk, hogy az általunk oktatott ismeretek megállják-e az életközelség, a korszerűség és a szocialista világnézet próbáját? Hogyan viszonylanak ezek az ismeretek az új általános iskolai tantervhez? Mindezek felül a reformmunkálatok nagyszerű alkalmát arra is fel kell használnunk, hogy felkutassuk azokat a hibákat és hiányosságokat, melyek eddigi oktató- és nevelőmunkánkban előfordultak, vagy előfordulhattak.

A gyakorlat ugyanis azt mutatta, hogy hallgatóink egyes esetekben olyan feladatokkal kerültek szembe, melyek megoldása nagy nehézséget okozott nekik. Ez pedig világosan mutatja, hogy oktatómunkánkban a fokozatosság elve nem érvényesült kellő mértékben. Az effajta hibákat ki kell javítanunk.

Ez alkalommal a partitúraolvasás oktatásával kapcsolatos kérdéseket kívánjuk megvizsgálni.

Feladatunk a jelenleg érvényben lévő program és tematika újraértékelése.

A programban rögzített célok, feladatok, módszertani tanácsok ma is helyesnek látszanak. Ezek a helyes elvek — kis átdolgozással — a jövőben is jó szolgálatot tehetnek.

A tematika viszont erős átdolgozásra szorul. De vizsgáljuk meg az oktatás eddigi gyakorlatát.

Hallgatóink a III.—VI. félévekben tanulják a partitúraolvasást. E négy félév folyamán Kodály: *Bicinia Hungarica*, Bárdos: *Kicsinyek kórusa*, Kodály: *Kórusok*, *Vegyeskarok*, Bartók: *Egynemű karok*, Bertalotti: *Solfeggiók* c. művek válogatott darabjait dolgozzák fel. Ezt az anyagot énekkari szólampartitúra-példányokkal egészítjük ki. Így jutnak hallgatóink többszólamú mozgalmi dalokhoz, baráti népek kórusműveihez, madrigálokhoz stb.

A fenti kórusgyűjtemények megszerzése nem kis anyagi megterhelést jelent hallgatóinknak. De az így összeválogatott anyag is erősen egyoldalú. A szépen virágbaboruló magyar kóruszene fájától hallgatóink nem ismerik meg a nagy világ kóruszenéjének erdejét. Ez így nincs jól!

Szükség van egy gyűjteményre, főiskolai jegyzet formájában, mely szisztematikusan rendezi az oktatás anyagát. Ha csak néhány darabot is, de minden félévben kapjon a hallgató renaissance, barokk, klasszikus, romantikus és mai kórusmuzsikát.

Egy ilyen antológia, — mint élő zenetörténet — hasznosan egészítené ki zenetörténet-tanításunkat. De a karvezető tanár munkáját is nagyon megkönnyítené, mert egy kötetben bőséges választékot találna tárgyának oktatásához. A hallgatónak sem kellene 3—4 kötetet cipelni az órára. (Nem ritkán felejtük otthon, ami hátráltatja a kollektív munkát.) Sőt a gyűjtemény darabjait úgy is össze lehet válogatni, hogy azokat a hallgató saját énekarában is felhasználhassa.

A legfőbb eredmény mégis az lenne, hogy a jól összeválogatott, kisebb oktatási anyaggal szélesebb zenei látókört, alaposabb szakmai műveltséget nyújthatnánk hallgatóinknak.

Úgy gondolom, hogy egy ilyen antológia elkészítése tanszékeink reformmunkálatainak elengedhetetlen része.

Partitúraolvasás-oktatásunk másik nagy, — eddig megoldatlan — kérdése a *transzponálás*. Hallgatóink szempontjából ugyanis a transzponálás jelenti a legnagyobb nehézséget. Mivel pedig a kulcsolvasást nem állította előtérbe kellőképpen a tematika, így az oktató tanár sem adhatta meg a szükséges segítséget, mellyel megkönnyíthette volna a hallgatók munkáját.

De vizsgáljuk meg közelebbről ezt a kérdést! A program a transzponálással kapcsolatban a következőket mondja: „A partitúraolvasás gyakorlását összekötjük mérsékelt transzponálási feladatokkal.”

Ez ilyen formában reális, józan és igen hasznos követelmény. Az élet ugyanis gyakran állítja a karvezetőt, a zongorakísérőt, a zenei nevelőt olyan feladat elé, hogy adott darabot kis vagy nagy szekundál, esetleg kis, vagy nagy terccel feljebb, vagy lejjebb kell eljátszania. A transzponálás tehát, mint követelmény, életszerű, szükséges és ugyanakkor nagy mértékben fejleszti a zenei műveltséget.

Ha azonban a tematika IV. félévi anyagát (a tárgy oktatásának második féléve) vizsgáljuk, ez a mondat tűnik szemünkbe: „Partitúrák és könnyű kísérek transzponálása kis és nagy tercig fel és le.” Ez nem jelent kevesebbet, mint azt, hogy egy adott darabot nyolc különböző hangnembe kell a hallgatónak áthelyezni és begyakorolni.

Ez a követelmény maximalistának látszik és a fenti körülmények között, — kellő megalapozás nélkül — az is. Ha ehhez hozzávesszük, hogy hallgatóink egy része gyenge zongoratudással jön a főiskolára, képünk lehet a nagy problémáról, melyet a transzponálás hallgatóink számára jelent.

Kodály Zoltán a Zeneművészeti Főiskola 1953. évi záróünnepségén így nyilatkozott a transzponálásról:

„...Backhaust itt nagyon megbámulták, mikor kiderült, hogy Bach: Wohltemperiertes Klavier c. előjáték és fuga gyűjteményének bármely darabját, bármely hangnemben el tudja játszani. Pedig ahhoz nem kell egyéb, mint megszokni a relatív gondolkodást. Aki kezdő korától megtanulja kis darabját más hangnemben is eljátszani, nem

lesz neki nehéz, ha a Wohltemperiertes Klavier-hoz ér. Ez a jó zenész igazi próbája. Mikor Beethoven sok kérésre megengedte, hogy a kis Liszt meglátogassa, a Bach-fúga után azt kérdezte, el tudná-e játszani más hangnemben? Liszt tudta, s csak akkor engedett föl a nagy mester kezdeti ridegsége annyira, hogy még nyilvános hangversenyét is megtisztelte jelenlétével. (Kodály Zoltán: Ki a jó zenész?)

Kodály szavai világosan megmutatják a transzponálás fontosságát. A reformmunkálatok során feladatként mutatkozik az oktatási anyag újraválogatása és elrendezése a fokozatosság elve szerint és az ehhez alkalmazott helyes oktatási módszer kidolgozása.

A transzponálás oktatásának módját illetően Nagy Olivér a „Partitúraolvasás — Partitúrajáték” c. kitűnő könyvében két utat javasol:

1. „...vagy minden hangot ténylegesen transzponálunk...”
2. „...vagy behelyettesítünk egy elképzelt kulcsot és megfelelő előjegyzéssel olvassuk a szólamot. Ez utóbbi módszer kezdetben a könnyebb.”

Nagy Olivér, a zenefőiskola partitúraolvasás tanára tehát a kulcs-transzponálást tartja könnyebbnek kezdetben.

A pedagógiai főiskolák eddig is a fenti kétféle módon oktatták a transzponálást, természetesen csak olyan mértékben, ahogyan azt a tematika lehetővé tette. Ez igen lényeges, mert a tematika a C-kulcsok oktatását az V.—VI. félévre írja elő. Vagyis hallgatóink a III.—IV. félévekben kénytelenek hangonként transzponálni, ami bár igen hasznos zenei foglalkozás, — de nehéz. Lényegében az V.—VI. félévekben is ezt folytatják, mert a kulcsolvasás tudományát csak most kezdik elsajátítani. Mire belejőnnének, a VI. félév végén a partitúraolvasás oktatása be is fejeződik.

A VII.—VIII. félévben a partitúraolvasás a zongoraoktatáshoz van kapcsolva, ettől nagy eredményt nem várhatunk.

A szomorú végeredmény az, hogy a hallgató kimegy a főiskoláról anélkül, hogy megtanult volna transzponálni. Csak rossz álmaiban emlékezik, hogy őt valamikor a főiskolán transzponálással gyötörték.

A tárgyilagosság kedvéért hozzá kell tennünk, hogy a transzponálás ügyének megoldatlan volta nem speciálisan pedagógiai főiskolai hiba. Gyengéje ez az egész jelenlegi magyar zenei nevelőmunkának, akár csak a rögtönzésre való nevelés és a lapról olvasásra való szoktatás elhanyagolása.

De van a mi tematikánknak más hibája is.

Az V. félév anyagában ezt olvashatjuk: „kétszólamú C-kulcsos partitúrák.” Ez lényegében helyes is így, a baj csak ott van, hogy a tematika ezt az előző félévekben nem készíti elő. Így az V. félév folyamán kézbe kapják Bertalotti solfeggióit és kénytelenek azonnal egyszerre két C-kulcsban olvasni, ami nem könnyű, hiszen még egyben sem tudnak eléggé. A lavina azonban tovább dagad. A tematika ugyanis a VI. félévben három szólamú C-kulcsos partitúrák olvasását írja elő. Ez is helyes követelmény önmagában. De kellően meg kellene alapozni.

Pedig lehet és kell is ezeken a hibákon segíteni. Logikus anyag-elrendezéssel, helyes oktatási módszerrel lényegesen nagyobb eredményt érhetnénk el a mainál. Ráadásul hallgatóink, — látva munkájuk eredményességét, — lelkesebben dolgoznának az eddiginél.

A megoldást a következőképpen képzelem:

Hallgatóink a zeneelmélet tárgy II. félévében, ellenponttani tanulmányaik során megismerkednek az alt- és a szopránkulccsal. A logikus út az, hogy a III. félévben kezdődő partitúraolvasás oktatása használja fel a zeneelmélet által produkált eddigi eredményeket. Azaz gyakoroltassa be a hallgatókkal az alt- és a szopránkulcs olvasását, de úgy — és ez a fokozatosság szempontjából igen lényeges, — hogy a kétszólamú művek egyik szólama mindig ismert kulcsban (violin vagy basszus) álljon, csak a másik szólam íródjék C-kulcsban. Ezt hallgatóink — véleményem szerint — könnyen győznék. A IV. félévben a tenorkulcs megismerésére és a szoprán — altkulcs kombinációira kerülhetne sor. A háromszólamú művekben két ismert kulcs párosulhatna egy nem ismert kulccsal. Így hallgatóink az V. félév két, majd a VI. félév három C-kulcsos partitúráit — kellő megalapozás után — könnyebben megtanulnák.

Ami pedig a sokat vitatott C-kulcsok oktatását illeti, a továbbiakban nem szabadna figyelmen kívül hagyni Schumann és Kodály tanácsát. Schumann a következőket mondja:

„Gyakorold jókor a régi kulcsok olvasását. Enélkül a múlt sok kincse hozzáférhetetlen számodra.”

Kodály a következőket fűzi a fenti Schumann-idézethez:

„Nemcsak ezért. — Ez a gyors és biztos olvasás titka, *a zenei szakképzés nem mellőzhető része*. (Kiemelés tőlem: R. L.) Nincs régi kulcs, új kulcs: csak a hét kulcs. Csak az tud igazán olvasni, aki a kulcsokat ismeri.” (Kodály Zoltán: *Ki a jó zenész?*)

Ez világos beszéd! De az sem lebecsülendő, hogy aki a hét kulcsot ismeri, az darabjait abba a hangnembe transzponálja, amelyikbe éppen jól esik. A fenti Kodály-idézet utolsó mondatát így kell értelmeznünk.

Mindezzel szemben a 4 éves 3 szakos pedagógiai főiskolai képzés partitúraolvasás anyagában csak 5 kulcs (violin, basszus, alt, szoprán, és tenor) szerepel tétélesen. A mezzoszoprán és a baritonkulcs oktatása kimarad tematikánkból, kétségtelen, hogy ez a két kulcs az irodalomban ritkán fordul elő, így nyugodtan le is mondhatnánk oktatásukról. A baj csak az, hogy a basszuskulcsban írt szólam(-ok) transzponálása nem oldható meg nélkülük.

Úgy gondolom, hogy adott körülményeink között a probléma kompromisszumos megoldás a helyes. Vagyis: a mezzoszoprán- és baritonkulcs oktatása ne kerüljön be tétélesen a tematikába, a tankönyv azonban adjon lehetőséget megismerésükre, adjon egy-két példát alkalmazásukra. (Aki ugyanis öt kulcsot ismer, annak a hiányzó két kulcsban való olvasás begyakorlása — tapasztalat szerint — könnyen megy.)

A főiskolai képzés feladata ugyanis nem lehet a teljességre való törekvés az ismeretnyújtás terén. (Ez úgyis lehetetlen volna.) Felada-

tunkat akkor teljesítjük helyesen, ha hallgatóinknak szilárd ismereteket nyújtunk és az ismeretszerzés útján úgy vezetjük őket, hogy később önmaguk is képesek legyenek új ismeretek szerzésére és azok alkalmazására. Amikor pedig hallgatóinkat tudományos gondolkodásra neveljük, akkor igen hathatósan munkáljuk egyben a szocialista világnézet kialakítását is.

De tárgyunk a szocialista világnézet kialakítása szempontjából további lehetőségeket is nyújt. Az anyag összeválogatására gondolok, oly módon, hogy ellenséges tendenciájú mű ne kerüljön a hallgató elé. A munkásmozgalom dalainak méltó feldolgozásait különös gonddal kell összeválogatni. Ez utóbbi szempontok a tankönyv szerkesztőjének munkáját fogják determinálni.

Mindezek alapján a partitúraolvasás tárgy tematikáját a következőképpen képzelem:

III. félév

Kétszólamú homofón és polifón egynemű- és vegyeskarok olvasása.

Az altkulcs és a szopránkulcs olvasása.

Bevezetés a transzponálásba.

IV. félév

Nehezebb kétszólamú, könnyebb háromszólamú gyermek-, férfi- és vegyeskarok olvasása.

Olvasási gyakorlatok tenorkulcsban.

Két violinkulcsban írt kórusművek transzponálása nagy tercig föl és le.

V. félév

Nehezebb háromszólamú (három soros), könnyebb négyszólamú (két soros) egynemű- és vegyeskari művek olvasása.

Kétszólamú C-kulcsos partitúrák olvasása és transzponálása. (Chiavetta-játék.)

Könnyebb zongorakíséreték transzponálása csak le nagy tercig.

VI. félév

Nehezebb négyszólamú (négy soros) partitúrák olvasása.

Háromszólamú művek olvasása C-kulcsokban. Chiavetta-játék.

Zongorakíséreték transzponálása csak le nagy tercig.

VII.—VIII. félév

(E két félévben a partitúraolvasás oktatása a zongoraórákon történik.)

Négy- és többszólamú partitúrák olvasása.

Népdalok gyermekhangszerkísérettel.

Üttörő zenekari partitúrák.

„A felsőfokú iskolák reformjának lényege abban van — mondotta N. Sz. Hruscsov —, hogy szorosabbra fűzze kapcsolatát az élettel, jelentősen emelje a szakemberek gyakorlati és tudományos-elméleti ismereteinek színvonalát és őket felemelje a kommunizmus aktív építőivé.” (V. P. Jeljutyin: Az új korszak egyetemei.)

A fent kifejtett gondolatokkal és a tematika-tervezet kidolgozásával a soron lévő reformmunkálatok eredményességét kívánom szolgálni.